

Відгук

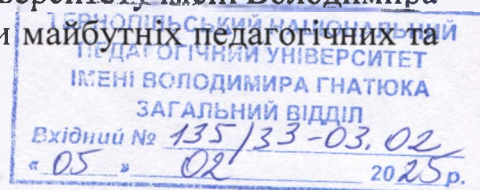
офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора, професора кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Біницької Катерини Миколаївни
про дисертаційне дослідження
Ігнатенко Наталії Віталіївни

на тему: «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991 – 2020 рр.)»
поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи. Серед актуальних проблем, які є важливими для сучасного українського суспільства, особливе місце займають питання розвитку історичної освіти і навчання історії в школі та їх реформування. Після здобуття Україною незалежності модернізація та наукове переосмислення проблеми навчання історії в школі дозволило подивитися на вже відомі і звичні процеси під новим кутом зору. У зв'язку із соціальними, воєнно-політичними, економічними та культурними змінами в Україні 1991-2025 рр. дослідження навчання історії в школі є актуальною проблемою для вітчизняного суспільства.

Актуальність теми дослідження належно обґрунтована в дисертації. Представлена до захисту дисертаційна робота Ігнатенко Н.В. є актуальною в кількох аспектах, а саме: зважаючи на політичні, соціально-економічні та культурні зміни, які відбулись зі здобуттям Україною незалежності відбулось посилення інтересу українського суспільства до вивчення національної історії, а відповідно виникла нагальна потреба до перегляду та внесення змін в зміст шкільних курсів історичної освіти, а також проведення модернізації організаційних та методичних засад побудови освітнього процесу під час вивчення історичних дисциплін. Актуальність теми дисертаційного дослідження Ігнатенко Наталії Віталіївни посилюється й тим, що її наукова розвідка висвітлює суперечності і вимоги суспільства до рівня обізнаності сучасних здобувачів освіти зі світовою й національною історією та реальним станом історичної освіти в ЗЗСО та необхідністю системного реформування шкільної історичної освіти і складністю організаційного, науково-методичного забезпечення її реалізації (с. 2 реферату та с. 26 дисертації). Тому беззаперечно, що дисертаційне дослідження Ігнатенко Н.В. присвячене важливій як у теоретичному аспекті, так і з практичного погляду соціально-педагогічній проблемі розвитку сучасного українського суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до плану комплексних програм науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх педагогічних та

керівних кадрів до інноваційної діяльності в закладах освіти» (номер державної реєстрації 0120U101844). Тему роботи затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 11 від 24 травня 2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації зумовлюються 6 завданнями чітко сформульованими у дисертації, які конкретизують мету, що полягає в обґрунтуванні політичних, соціокультурних і теоретико-методологічних детермінант й тенденцій розвитку вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі впродовж 1991 – 2020 рр. у контексті модернізації сучасної історичної освіти в Україні.

Наукове значення роботи полягає в розробленні теоретичних та практичних висновків і рекомендацій, які викладені в науковому дисертаційному дослідженні. Вони є достатніми та належним чином обґрунтованими.

Зміст та структура дисертації є цілісною, та логічною, методологічно обґрунтованою, та відповідає сучасним вимогам до такого рівня досліджень. Дисертація, реферат та анотація написані й оформлені згідно з чинними нормативними вимогами. Стиль викладу й аналізу проміжних і кінцевих результатів дослідження, наукових положень і висновків є обґрунтованими на теоретичному і методологічному рівнях. Обґрунтованість і вірогідність одержаних наукових результатів та висновків дисертаційного дослідження забезпечена використанням доцільно зібраної джерельної бази (890 позицій, з них – 16 іноземною мовою).

Важливим складником дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук є її концепція дослідження. Базовим положенням наукової концепції в дисертаційному дослідженні Ігнатенко Н.В. є розгляд проблеми трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі впродовж 1991 – 2020 рр. як складного суперечливого процесу, зумовленого історичним, економічним, культурним розвитком суспільства. Така позиція обґрунтовує фундаментальне вивчення масиву нормативно-правових джерел, матеріалів інтернет-видань, іншої інформації, отриманої за допомогою опитування, тестування, контент-аналізу повідомлень засобів масової інформації, блогів, записів на сайтах соціальних мереж.

Суттєвою позицією концепції дисертації Ігнатенко Н.В. є ідея багатовекторності, коли авторка дослідила трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі у дискурсі соціальної та культурної еволюції української держави, також в контексті аналізу нормативно-правового й науково-методичного забезпечення розвитку шкільної історичної освіти упродовж 1991 – 2020 рр.

Найбільш суттєвими результатами дисертаційної роботи Ігнатенко Н.В. є:

- виокремлення чотирьох взаємозумовлених періодів розвитку освіти в Україні, а саме: перехідний (1991 – 1996 рр.); нормотворчий (1996 – 2010 рр.); контроверсійний (2010 – 2017 рр.) та реформаційний (2017 – 2020 рр.);

- схарактеризовано концепції розвитку освіти загалом та історичної освіти зокрема, на підставі чого констатовано взаємозумовленість / оригінальність репродукованих теорій та методик навчання історії в школі, підходів до реформування галузі на різних етапах змін;

- обґрунтовано теоретико-методологічні засади історико-педагогічного дослідження генези вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі. Їх витлумачено як сукупність вихідних наукових положень, що визначають концептуальні теорії, основні підходи, принципи аналізу трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі як складного суперечливого процесу структурної зміни галузевої парадигми, розпочатої для забезпечення нової якості освіти на всіх її рівнях;

- уточнено і систематизовано понятійно-категорійний апарат, що відображає зміст та характеризує структуру трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі в 1991 – 2020 рр. («зміна», «трансформація», «модернізація», «модифікація», «реформа», «реформування»), особливості взаємозумовленого впливу теорії та методики навчання історії як педагогічної науки і шкільної практики в умовах парадигмальних змін, характерних для окремих етапів досліджуваного періоду;

- запропоновано авторську дефініцію концепту «трансформації в системі освіти», який визначено авторкою як обумовлений сукупністю ендогенних та екзогенних чинників процес структурної зміни галузевої парадигми, здійснений задля забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях: від дошкільної освіти – до вищої освіти та освіти дорослих, наслідками якого повинні стати зрушення в соціальній структурі суспільства та досягнення задекларованої в нормативно-правових актах держави (Конституція України, Закон України про освіту, Концепція розвитку освіти) мети освіти;

- висвітлено в історичній ретроспективі особливості становлення, чинники і тенденції розвитку змісту, методів та організаційних форм навчання історії як передумови та результат інституційного розвитку вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі, зокрема увиразнено погляди українських учених на трансформацію змісту, методів, засобів і форм навчання історії в школі впродовж 1991 – 2020 рр.;

- здійснено експертне оцінювання ефективності трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі упродовж 1991 – 2020 рр. і на його підставі узагальнено здобутки автентичної української методичної думки в проєкції на розв'язання актуальних проблем сучасної теорії та практики навчання історії.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в практику вищої школи спеціального курсу «Українська історична дидактика: становлення та розвиток на зламі ХХ – ХХІ ст.»

удосконалені навчальної програми з дисципліни «Теорія та методика навчання історії в школі» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія). Розробці методичного посібника з теорії та методики навчання історії в ЗЗСО; методичних рекомендацій до курсів «Теорія і методика навчання історії та пропедевтична практика», «Теорія та методика навчання історії» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія) та спецкурсу «Українська історична дидактика: становлення та розвиток на зламі ХХ – ХХІ століть» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес 5 закладів вищої освіти України: Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 964 від 08.05.2024 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 502/33-03 від 16.04.2024 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (довідка № 05-16/144 від 01.05.2024 р.), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 99/24 від 26.04.2024 р.), Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-04/357 від 15.04.2024 р.).

Повнота відображення положень, висновків та рекомендацій в опублікованих авторкою дисертації працях. Аналіз публікацій Ігнатенко Н.В. показав їх відповідність вимогам до оприлюднення результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Зокрема, основні наукові положення дисертаційного дослідження висвітлено в 48 публікаціях, серед яких: 23 наукові статті – 3 статті у наукових періодичних виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus і Web of Science; 20 статей у наукових фахових виданнях України категорії Б; 1 навчально-методичний посібник; 18 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій; 6 публікацій, які додатково відображають результати дисертації.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота має чітку структуру і грамотно оформлена, складається з анотацій, вступу, п'ятьох розділів, які містять підрозділи, висновків, списку використаних джерел (890 позицій, з них – 16 іноземною мовою) та 9 додатків на 68 сторінках. Позитивної оцінки заслуговує логічність викладу змісту дисертації, високий науковий і методичний рівень дослідження, його завершеність у цілому. У повному обсязі виокремлюється як необхідність історико-теоретичного дослідження, так і доцільність практико-зорієнтованого вирішення проблеми, відчувається зв'язок між розділами і підрозділами, що демонструє цілісність роботи.

Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертаційної роботи не використовувалися.

У вступі до дисертації чітко окреслено актуальність теми дослідження, його науковий апарат (об'єкт, предмет, мету і завдання, концепція, методологічна та теоретична основа, методи дослідження), розлого описано джерельну базу, забезпечено відповідність завдань та висновків дослідження, які у відповідності до логіки наукового пошуку впливають із змісту основного тексту дисертації.

Логічну послідовність становлять такі розділи дисертації:

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження» проаналізовано історіографічну і джерельну базу із порушеної наукової проблеми, обґрунтовано методологію дослідження, уточнено зміст його базових понять.

Дисертанткою детально виокремлена класифікація історіографії та джерельної бази дослідження за проблемно-історичним принципом, яку вона узагальнила у рис. 1.1 на с. 43 дисертації.

У першому розділі авторка узагальнює, що для методології історико-педагогічних досліджень властиві чотири групи методів: загальнофілософські (ними послуговуються вчені в усіх галузях знань, на кожній стадії дослідження); загальнонаукові (увиразняють загально-філософські методи); спеціальні (розроблені конкретними науками та застосовуються в педагогіці); галузеві (використовуються на стадії пізнання теорії та методики навчання історії в школі); методи теорії та методики навчання (с. 73-74 дисертації).

У першому розділі здійснено детальний аналіз нормативно-правових документів України, розпорядчих інструктивно-методичних матеріалів, документів Міністерства освіти і науки України та навчально-методичних публікацій для неупередженого висвітлення трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991 – 2020 рр.)

До здобутків першого розділу відносимо аналіз змістової характеристики концепту «трансформація в системі освіти» та авторське трактування процесів трансформації в системі освіти (с. 13 реферату; сс. 91-92 дисертації).

У другому розділі «**Державна політика України в галузі освіти як визначальний чинник розвитку теорії та методики навчання історії в школі**» здійснено історико-ретроспективний аналіз державної освітньої політики в Україні 1991 – 2020 рр. як багатовекторної підсистеми загальнодержавної політики, основне призначення якої полягає в організації науково-методичного та нормативно-процесуального супроводу стратегій розвитку освітніх систем держави.

У п.2.1 авторкою розроблено та обґрунтовано історико-педагогічну періодизацію розвитку державної освітньої політики України в 1991 – 2020 рр. та виокремлено чотири періоди: перехідного (1991 – 1996 рр.) – відбулось формування державної освітньої політики в Україні та перехід від радянської авторитарної парадигми освіти, що відходила в минуле, до демократичної

особистісно-орієнтованої, яка відкривала нові перспективи розвитку для національної освітньої системи; нормотворчого (1996 – 2010 рр.) – відбулось становлення державної освітньої політики України ознаменовано прийняттям низки законів прямої дії щодо навчання, виховання та захисту учнів і студентів; контроверсійного (2010 – 2017 рр.) - відзначається глибокими геополітичними змінами та істотною активізацією міжнародної співпраці в освіті та науці, сприйняттям європейського вектора розвитку, зростанням відкритості політики закладів освіти, зумовленої світовим нововведенням; реформаційного (2017 – 2020 рр.) під час якого виділяються зміна напрямку соціокультурної парадигми (пов'язана з кризою класичної моделі освіти) та прагнення до динамічного втілення нових фундаментальних педагогічних ідей в усталений освітній та гуманітарний простір. Здобутком розділу є те, що п. 2.2 Ігнатенко Н.В. авторську періодизацію поглибила та конкретизувала, через виокремлення та аналіз п'яти етапів (1991 – 1996 рр.; 1996 – 2005 рр.; 2005 – 2010 рр.; 2010 – 2014рр.; 2014 – 2020 рр.), кожен з яких ідентифіковано як самодостатню модель ретрансляції механізмів упровадження ключових ідеологічних принципів очільників виконавчої влади та призначених ними реформаторів освіти.

Завдяки проведеному у параграфі 2.1 історико-педагогічного аналізу особливостей освітньої політики України періоду незалежності (1991 – 2020 рр.), дозволив авторці прийти до висновку, що стратегія впровадження освітніх реформ, їхня якість та ефективність значною мірою залежить від стану розвитку суспільства на рівні взаємодії «індивід – соціум – держава», де освіченість виступає загальнообов'язковою нормою соціального існування, здатною сформувати із сукупності індивідів цілісну соціальну систему суспільства (с.138-139 дисертації).

Проведений у другому розділі аналіз розвитку шкільної історичної освіти як частини державної політики України у 1991 – 2020 рр. дав підстави авторці зробити висновок, що за цей період шкільна історична освіта перебувала під впливом кон'юнктурних вимог легітимізації змісту, який вироблявся не тільки на науково-когнітивних передумовах, а й на політичних.

До здобутків третього розділу дисертації «**Гене́за вітчизняної теорії та методики навчання історії в школі в 1991 – 2017 рр.**» відносимо детальний опис процесу формування, реалізації та розвитку національної моделі освіти впродовж перших шістнадцяти років незалежності України як середовища, у якому розвивалася й функціонувала теорія та методика навчання історії в школі. Зокрема висвітлено концептуалізацію методичної системи навчання історії в школі в 1991 – 1996 рр., досліджено трансформаційні процеси в змісті теорії та методики навчання історії в школі в 1996 – 2010 рр., простежено ключові тенденції трансформації теорії та методики навчання історії в школі у 2010 – 2017 рр., які представлено на с. 17 реферату та с. 198 дисертації) та у Рис. 3.2. «Гене́за теорії та методики навчання історії в школі 1991 – 2020 рр.» на с. 200 дисертації.

У розділі чітко сформульовані освітні пріоритети у період 1991 – 2020

рр., зокрема: 1) формування національного історичного нарративу; 2) подолання стереотипів формаційного висвітлення історії на користь її антропологізації; 3) поєднання лінійного та концентричного підходів до вивчення історії; 4) реалізація шкільного курсу історії як предмету розвитку критичного мислення (с.254 дисертації).

У четвертому розділі «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі у 2017 – 2020 рр.» описано актуальні напрями вивчення історії в межах реформи «Нова українська школа»: окреслено світові тенденції загальноосвітніх змін та їхній вплив на формування нових освітніх стандартів української школи, простежено імплементацію стратегії реалізації концептуальних засад реформи «Нова українська школа» в теорію та методику навчання історії в ЗЗСО.

Нам імпонує, що в процесі інтерпретації проблеми світових тенденцій загальноосвітніх змін та їхній вплив на формування нових освітніх стандартів української школи в сучасній філософії освіти авторка використовує два підходів до парадоксальності кризи освіти і шляхів її подолання, а саме:

- технократичне прагнення трансформувати зміст і характер освіти, зосередивши її роль на формуванні прагматичних умінь оперувати інформацією, опанувати технології, мислити фахово;

- налагодження процесу якісних змін освіти в інформаційному просторі, коли діяльність щодо контролю, вироблення і трансляції знань відокремлюється від загальної структури освітнього процесу і набуває самостійності (с. 263-265 дисертації).

Ігнатенко Н.В. характеризує у цьому розділі традиційне та інноваційне навчання дає характеристики їх різних цілей і окреслює різні механізми їхнього досягнення. Перше (традиційне) – націлене на забезпечення стабільності в соціумі, спрямоване на формування в здобувачів освіти навиків репродуктивної діяльності та формування виконавчих здібностей. Друге (інноваційне) – відповідаючи на виклики суспільства, має на меті підготовку особистості до глобальних цивілізаційних перетворень шляхом розвитку різноманітних форм мислення, здатності до творчості та кооперації з іншими людьми (с.272 дисертації).

Цікавими, на наш погляд є рекомендації надані авторкою на с. 273 дисертації, що для впровадження задекларованих змін Концепції нової української школи реформаторам необхідно було усунути суперечності між традиційною моделлю навчання та викликами нової суспільної парадигми (наприклад, відсутності наступності між дошкільною освітою, початковою, середньою та старшою школою) та системні дисбаланси щодо урядування, фінансування й інформатизації реформи, наявність яких нівелювала її ціннісний потенціал.

У п'ятому розділі «Експертна оцінка ефективності трансформацій у теорії та методиці навчання історії в школі» з метою увиразнення значення трансформацій для освітян-практиків, у роботі застосовано метод експертного оцінювання, що передбачає формування суджень на основі індивідуальних і колективних експертних оцінок за методом «фокус-групи». Під час

проведення першого етапу експертної оцінки дисертантка узагальнивши відповіді експертів прийшла до висновку, що ключову роль у процесі формування ефективної моделі шкільної історичної освіти експерти відвели особі вчителя. З-поміж першочергових ініціатив, упровадження яких в освітню практику вищої школи спроможне вплинути на якість шкільної історичної освіти, експерти назвали такі: формування загальної стратегії розвитку освітніх програм за спеціальністю 014.03 «Середня освіта (Історія)» (66,7 % опитаних); своєчасне оновлення навчальних програм дисциплін обов'язкової і вибіркової частин базового навчального плану спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)» відповідно до навчальних програм закладів загальної середньої освіти; модернізація концептуальної моделі курсу «Теорія та методика навчання історії в школі» відповідно до професійних стандартів вчителя НУШ, популяризація досвіду роботи освітніх експертів у галузі, розвиток в університетах сучасної науково-педагогічної інфраструктури (50% опитаних); збільшення кількості годин для практичної підготовки майбутніх вчителів історії, застосування активних та інтерактивних форм і методів навчання (58,3 % опитаних); збільшення кількості годин на вивчення курсу «Теорія та методика навчання історії в школі» (41,7 % опитаних); уніфікація вимог до навчальних курсів з урахуванням потреб історичної освіти в ЗЗСО та інтеграція змісту шляхом упровадження інтегрованих предметів, курсів, інтегрованих освітніх галузей (16,7 % опитаних) (с. 365-366 дисертації т та Додаток К).

Результати другого етапу експертного оцінювання дозволили авторці стверджувати, стратегія трансформацій у шкільній історичній освіті, а також їхня якість та ефективність значною мірою залежать від побудови цілісної системи освіти має відповідати цілісній методичній науці, відповідно до світових тенденцій, спроможній забезпечувати належний рівень теоретичного і методичного супроводу освітньої, наукової та інноваційної діяльності в галузі (с. 366 дисертації).

Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації. Дотримання академічної доброчесності. Зміст дисертаційної роботи ідентичний змісту реферату. Наведені в рефераті наукові положення, висновки в повному обсязі розкриті й обґрунтовані в тексті дисертації. Порушення академічної доброчесності у дисертації Ігнатенко Н.В. не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження

Відзначаючи позитивні напрацювання та здобутки дисертантки під час досягнення мети дослідження, вважаємо доцільним висловити певні міркування та зауваження, що виникли у процесі рецензування дисертаційної роботи, які потребують уточнення:

1. У параграфі 1.1 здійснено ґрунтовний аналіз історіографії та джерельної бази проблеми трансформаційних процесів в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991 – 2020 рр.). Поряд з цим у параграфі 5.1 дається аналіз стану відображення трансформаційних процесів у теорії та методиці навчання історії в школі в навчально-методичній літературі. Вважаємо, що інформацію з цих підрозділів

варто було систематизувати в одному параграфі, що б дозволило покращити сприймання цілісності інформації дисертації.

2. У вступі в рубриці «Наукова новизна і теоретичне значення результатів дисертаційної роботи» авторка зазначає: «вперше введено значний масив нормативно-правових джерел, матеріалів інтернет-видань, іншої інформації». На нашу думку, ця теза потребує уточнення, зокрема скільки нормативно-правових джерел перше введено в науковий обіг, які саме матеріали інтернет-видань, а також уточнити якої саме іншої інформації.

3. Безумовною є практична цінність дисертаційної роботи, про що свідчать довідки про впровадження результатів дослідження з 5 закладів вищої освіти України та розроблені авторкою спеціальний курс, удосконалена навчальна програма дисципліни, розроблений методичний посібник та методичні рекомендації до курсів. Разом з тим вважаємо, що авторці слід було звернути увагу на практичну доцільність розробки у п'ятому розділі дисертації рекомендацій для використання в шкільній історичній освіті щодо вдосконалення методики навчання історії.

4. У підрозділах 4.1. та 4.2 авторка аналізує проблеми інформаційного суспільства, технологічної революції, труднощі категоризації «суспільства знання», освіти, яка поступово почала набувати властивостей товару, три глобальні цілі ООН, досягаючи яких освіта зможе / повинна зробити вагомий внесок у розвиток цивілізації, глобалізація та інтернаціоналізація освіти, Smart-освіти, доступ до знань кожному охочому, процеси технологізації освіти як формулу ефективності реформи «Нова українська школа», дає визначення педагогічним технологіям, аналізує проблему філософії дитиноцентризму тощо. Водночас, на нашу думку, робота виграла б, якщо авторка зосередилась у п. 4.1 на аналізі проблем світових тенденцій трансформаційних процесів в теорії та методиці навчання історії та можливості творчого використання зарубіжного досвіду в вітчизняній шкільній історичній освіті. А в п.4.2 зосередитись на питанні технологізації шкільної історичної освіти у процесі запровадження реформи «Нова українська школа», що б відповідало вибраному об'єкту дослідження.

5. Під час проведення методу експертного оцінювання, на нашу думку, доцільно було б до числа експертів включити вчителів історії закладів загальної середньої освіти, методистів, членів методичних об'єднання вчителів історії та суспільних дисциплін та авторів підручників з історії, які безпосередньо впливали на трансформаційні процеси в методиці навчання історії в школі та зумовили перебіг її модернізації на сучасному етапі змін.

6. Позитивно оцінюємо, що в змісті дисертації авторка детально вивчає проблему теорії навчання історії в школі періоду незалежності України (1991 – 2020 рр.), зокрема акцентує увагу на науковій методології проблеми, концепція та підходах. Водночас, на нашу думку, доцільно було б у 3-4 розділах приділити увагу генезі методики навчання історії в школі, зокрема акцентувати увагу на способах організації практичної та теоретичної діяльності учасників освітнього процесу, який зумовлений закономірностями та особливостями змісту навчального предмету історія.

Зазначимо, що висловлені вище зауваження й побажання мають переважно дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Ігнатенко Н.В.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук». Дисертаційна робота Ігнатенко Наталії Віталіївни на тему «Трансформаційні процеси в теорії та методиці навчання історії в школі періоду незалежності України (1991 – 2020 рр.)» є самостійною завершеною науковою працею, яка має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки в Україні та заслуговує високої оцінки, відповідає «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №1197 від 17.11.2021 р., а її авторка Ігнатенко Наталія Віталіївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

 Катерина БІНИЦЬКА

Підпис БІНИЦЬКОЇ Катерини засвідчую,
Завідувач канцелярії

 Тетяна РИБАК

